

Změny v médiích: Komu se nelíbí, když lidé přemýšlejí?

27. 12. 2013 11:04

Komentář: Mocenské struktury chtějí kontrolovat informace, ale mají to stále těžší

[ČT je vlastně Česko v malém. Přibyly hypotéky a nejen s nimi důvody se bát. | Foto: Aktuálně.cz](#)

Česká média prošla v roce 2013 takovými změnami, že už nikdy nebudou taková, na jaká jsme si zvykli.

Scénář, který se před našima očima odehrává, nicméně přesně zapadá do kontextu toho, čím prochází média a společnosti globálně. Přeskupování sil způsobené ekonomickou krizí a s ním spojené pohyby na geopolitickém půdorysu (zejména v podobě vzájemných vztahů USA, EU, Číny a Ruska) mají celou řadu důsledků, ty pak v jednotlivých zemích nabývají různých podob a odstínů.

Francouzští novináři Dubois a Deloire popsali část této reality a fenoménů s ní spojených v knize *Circus politicus* (Nástup oligarchie se zrychluje s krizí dluhu). V ní konstatují: "Musíme si uvědomit jedno: politický systém se změnil, ocitli jsme se v oligarchickém systému. Pranýřovat jej nestačí, je potřeba mu porozumět, proniknout závoji neprůhlednosti, říci, kdo jsou oligarchové, jaké jsou jejich sítě... hodnoty. Jedna z výhod aktuálního systému je, že dosud toleruje svobodu jednotlivců, která koexistuje s fenomény nesmlouvavé ekonomické vlády."

Média jsou samozřejmě jednou z robustních součástí celého systému. V dnešní době je jejich souvztažnost se společenským děním přímo obrovská. Technologický rozmach, který přinesl nevídané možnosti prosítování, komunikace a informací alternativních k těm z klasických velkých mediálních domů, zároveň způsobil, že internet se postupně stává zásadním bitevním polem. Ty mocenské struktury, které by chtěly kontrolovat tok informací, to mají čím dál těžší.

Tradiční média, jejichž role se pod vlivem superrychlého nástupu technologie otřásá, ovšem zdaleka neztratila svoji sílu. A například u televizí se nedá předpokládat, že by se tak (přes chmurné vize některých skeptiků) stalo. Podle různých průzkumů sice coby typ média citelně ztrácí na důvěře, ovšem další data ukazují, že jejich publikum je - a pravděpodobně i bude - nadále zatím početné.

Každopádně, média všeho druhu jsou středem pozornosti. A i proto dnešní mediální svět zažívá takové turbulence. Musíme zřejmě počítat s tím, že nejdnou to budou velké souboje - jde totiž o hodně.

Žurnalistika pod tlakem

Výstižně situaci v současné žurnalistice vykreslila hlavní zahraniční korespondentka CNN Christiane Amanpourová na letošní News Xchange v Marrákeši, kam se sjelo na 500 mediálních šéfů a dalších profesionálů z celého světa. Co podle ní svírá tuto branži? Jednak je to tíživá ekonomická stránka a z ní plynoucí ohrožení profese, která při podfinancování bude upadat - bude se stávat "prázdnou skořápkou".

Druhým drtivým problémem je přitom podle ní agresivní ohrožování svobody slova. Konstatuje, že novináři v mnoha zemích jsou dnes běžně zastrašováni. Útoky na svobodu slova se přitom maskují do nejrůznějších podob a rozhodně se nevztahují jen na Egypt, Turecko (připomeňme známé tučňáky coby symbol cenzury - CNN Turk ve chvíli vrcholících protestů vysílala přírodopisný dokument) nebo Srí Lanku. Jde o nejrůznější formy nátlaku, jak se přizpůsobit.

A totéž se podle Amanpourové týká i samotných [Spojených států](#). [Obamovu](#) vládu dokonce označila za nejvíce svárlivou za řadu posledních desetiletí, co se týče vztahů se žurnalisty.

Na věc se nicméně dívá i optikou novinářů a žádá po nich racionální přístup a odpovědnost - tedy aby každého, kdo má moc, nepopisovali rovnou jako neschopného nebo zkorumpovaného. Takové generalizace podle ní vedou k riziku rozkladu občanské společnosti a napomáhají vytvářet dojem, že jakákoli autorita je naprosto bez užitku.

Střední a východní Evropa zůstává v těchto debatách na okraji, nicméně oligarchický nástup, kterého jsme svědky u nás, také zapadá - jak už bylo naznačeno - do těchto kulís. Otázkou je, zda nenastal čas, aby se na situaci v srdci [Evropy](#) začali dívat lidé zvenku jinou optikou.

Zaškatulkování, ke kterému v případě našich zemí u řady mezinárodních institucí došlo a na základě kterého jsme už u evropských partnerů vnímáni jako země, která má transformaci za sebou a "někam patří", může být problematické. Bez větší pozornosti může v tomto regionu docházet k pohybům, které možná nejsou zřetelně viditelné, ale mohou mít o to vážnější konsekvence.

Česká varianta

Jak situace vypadá v [Česku](#), popisuje například americký novinář žijící v Praze Erik Best takto - podle něj tu nastává "mediální válka ponoukající Rodiny k mobilizaci" (rodinami označuje skupiny symbolizované Petrem Kellnerem, Patrikem Tkáčem, Karlem Komárkem, Markem Dospivou a Zdeňkem Bakalou).

Zapomenout samozřejmě nemůžeme na [Andreje Babiše](#), který na rozdíl od výše zmíněných sám zvolil cestu přímého angažmá v politice, čímž v dennodenním provozu veřejného prostoru "vystrčil svou tvář" a zároveň podniká masivní průnik do médií.

Což přináší pro zdejší novinářskou komunitu řadu doposud u nás nepoznaných dilemat (v zahraničí jak známo s tímto modelem leckde zkušenosti mají). Pozice jednotlivých velkých hráčů je v tomto smyslu asymetrická.

Babiš ale není jediný z místních magnátů, kdo řeší otázku médií, a je velmi pravděpodobné, že všemu ještě není konec. Jsme svědky bezprecedentního přeskupování majetkové struktury českých médií koncentrovaného do krátkého období.

Média se zabývají denně ve velkém politickou garniturou, která stále zůstává viditelná v prvním plánu - neměli bychom se ale stále více zajímat do detailu, co se děje také v pozadí a jakou roli v tom hrají výše zmíněné silné ekonomické subjekty, jaké jsou jejich zájmy a interakce s politikou či různými zprostředkovateli? Podstatnou roli by měla hrát velmi kvalitní ekonomická žurnalistika. Ideálně samozřejmě vně subjekty vlastněné oligarchy. Ovšem její pozice často naopak slábne.

Příběh ČT

Z krize, která letos vypukla v [České televizi](#), vyhřezla vášnivá diskuse, jak má fungovat veřejné médium. Televize, která umí být velmi kvalitní, akční, dravá a nemá problém se poměřovat se svými evropskými sestrami, je stejně jako další veřejné televize definována řadou norem.

Koncept veřejné služby rozhodně ale není tak plytký, jak by ho někteří chtěli prezentovat. Je to přesně naopak, stačí si přečíst zákon a kodex - řada principů ukazuje svou náležitost. Toto je místo, kde by se mělo rozhodovat jinak než v hájemství jednoho silného vlastníka. Právě v této době bychom měli pečovat o to, aby základní stavební kameny, které fungují, byly stále pevnější - ale zároveň bychom si neměli zakrývat, že doba je tak vymknutá a rychlá, že potřebuje zároveň akční debatu a patřičnou reakci. I ve smyslu legislativy a navazujících dokumentů. I stálé veřejné diskuse o tom, co se děje.

Může být velmi svůdné brát současné trable jako argument pro ty, kdo princip veřejných médií kritizují a nejraději by je pohřbili. Ovšem všichni, kteří stojí o kvalitní veřejnou debatu a funkční společnost do budoucna, by na toto případné laciné zneužití situace neměli naskočit.

Jde o to, aby problémy byly pojmenovány a řešeny. Pokud se bude dařit přiznat případné potíže a nacházet ozdravné metody, budeme se moct spolehnout na silnou nezávislou televizi, kterou určitě budeme potřebovat.

Po všem, co se zatím letos stalo, se mimo jiné musíme ptát: jak vlastně funguje Rada ČT coby kontrolní orgán? Podnět "24" (čtyřicet dva pracovníků ČT) byl po neúspěšné snaze řešit soubor případů ze zpravodajství interně přenesen logicky právě na půdu Rady. Ta ovšem svým dosavadním přístupem přenechala de facto iniciativu jedné ze stran - tedy generálnímu řediteli, což bylo korunováno společným výjezdem členů Rady ČT a Petra Dvořáka do Londýna, přímo uprostřed řešení daného sporu.

Epizoda s rozpadem komise auditorů a následná "tlustá čára", kterou udělal generální ředitel a která byla jedním z radních nazvána "generální pardon" či dalším "amnestie", evokuje nutkavou otázku - je to nepochopení, záměrná mystifikace, výsměch stávajícímu systému, tak jak je v kontrolním smyslu nastaven, či něco jiného? Proč Rada například nezformulovala expertní komisi sama? Ta pak může dát za pravdu jedné i druhé straně.

Celý proces ještě není u konce, a tak je namístě si počkat na další kroky. Bohužel, dosavadní vývoj mluví sám za sebe. Na základě všeho, co krize přinesla, by měl nastat podle všeho i výkop debaty o novém systému volby členů mediálních rad.

Povinně mlčet nelze. Ano, korektně jsme se s kolegy snažili dlouho různé aspekty diskutovat interně. Právě proto, že nám na značce ČT velmi záleží. Ovšem jsou momenty, kdy veřejný zájem přináší nutnost použít jiný prostředek. Jako je například situace, kdy existuje podezření z vážných šrámů na fungování veřejné instituce, na kterou přispívají koncesionáři televizními poplatky - a zároveň tu nejsou či selhávají vnitřní mechanismy. Pak nezbyvá než takové věci podstoupit k veřejnému řešení.

Strach, který je jedním z produktů celé kauzy a o kterém mluvil například předseda Rady ČT [Milan Uhde](#), samozřejmě uvnitř panuje, byť nemusí být plošný. Smyšlený ovšem není. Nejen můj případ, kdy jsem byla odvolána z postu ředitelky Nových médií, byl pro řadu bývalých kolegů uvnitř jasným signálem. A podobná atmosféra může být pro další rozvoj instituce do značné míry paralyzující.

ČT coby Česko v malém

Česká televize je svého druhu specifický zmenšený vzorek české společnosti. A proto problémy, které vykazuje, jsou svým způsobem symptomatické. Dokládá to i smršť reakcí, které jsem dostávala od široké veřejnosti. Jak lidé psali? Spontánně například reportovali o tom, že zastrašování kvůli jinému názoru, manipulace nebo šikana se velmi často mohou objevovat v mnoha firmách, na nejrůznějších pozicích. Jejich tichým bojácným sledováním umožňujeme jen nárůst takového chování. Má přitom proti tomu společnost jiné obranné mechanismy než tyto věci veřejně popisovat a pak hledat řešení? Podle mě ne.

Ať už dělá kdokoli jakoukoli práci, v jakémkoli oboru, "hypotekizace" společnosti je dalším faktorem, který dává sílu těm, kdo rozhodují o pracovní budoucnosti druhých. Tím nezpochybňují právo vybrat si tuto formu financování bydlení. Je ale zřejmé, že člověk se závazky musí takové okolnosti vzít v potaz - a hrozba ztráty práce pro něj může být významnou okolností. I toto je důsledek dluhového systému západních společností, který byl rychle adoptován u nás. Musíme se ale stát jeho otroky? Stále bychom proto měli dbát na to, aby pluralita a kultivovaná výměna názorů byla hodnotou, o kterou se budeme starat napříč celou společností.

Jako úpadek doby stavitelů pyramid

Současný stav naší civilizace je podle mnoha vědců či analytiků projevem hlubších procesů v současných společnostech - vidí příznaky celkového kolapsu a přicházejícího systému nového.

Slavný egyptolog Miroslav Bárta spatřuje velkou podobnost s úpadkem doby stavitelů pyramid. Jak řekl v Planetě Zemi 2012 na ČT24, paralela spočívá v řadě prvků: vyčerpávání efektivity stávajících struktur, nefunkčnost systému, krize identity vládnoucí elity, nárůst vlivu zájmových skupin, nepotismus, zpochybňování základních pilířů státního aparátu. Fascinující paralely. Nový model přitom podle něj nelze nalézt snadno. Ovšem to, u čeho by začal, je řešení "téměř totálního duchovního vykořenění", které považuje za zásadní kritický faktor dnešní doby.

Toto je dle mého názoru velmi inspirativní. Měli bychom vytvořit půdu pro obrodnou diskusi o hodnotách, vrátit se ke kořenům, pokládat si řadu základních otázek, modelovat vzory, které mohou jít příkladem. Neměli bychom se nechat jen umlátit silou peněz a vysmívat se čemukoli, co má přesah, co přináší do života jiný rozměr. Jen tak můžeme žít plnohodnotnější život, po kterém řada lidí touží, ale nemá pod vlivem společenské mašinérie sílu se vzepřít nebo hledat cestu, která by je k němu dovedla.

Nemusíte se starat o ČT. Ovšem ono to není jen o ní. Dotknout se to může všech. Nebezpečnost může do budoucna spočívat v řadě zemí v nenápadné plíživosti či rafinovaném postupu některých aktérů, kteří by chtěli profitovat na masové společnosti a jimž se nelíbí, když lidé moc přemýšlejí. Pokud budeme letargičtí, můžeme se snadno probudit za pár měsíců do zcela jiné doby. A na řadu věcí už pak možná bude pozdě. Věřte, nevěřte.

Autorka je novinářkou a bývalou ředitelkou divize Nová média České televize

autor: Pavlína Kvapilová